

Inkomensvorming en de markt

Frans Spinnewijn

Prof. Dept. Economie KUL

Bij de sanering van de sociale zekerheid moet men er zorg voor dragen het verzekeringsprincipe niet te ondergraven. Anders schiet er op termijn niets anders over dan een minimumstelsel en komt de solidariteit in het gedrang. Het is een illusie te denken dat de privé-sector de verloren inkomenszekerheid zal aanvullen.

Theorie en praktijk volgen slingerbewegingen die groter zijn in de theorie dan in de praktijk. Geen enkele theorie is zo volmaakt dat ze voor alle problemen in alle omstandigheden een oplossing biedt. De theorie verkrijgt haar kracht door de abstractie die tot het nieuwe inzicht leidt. Om te overtuigen worden de weerbarstige aspecten weggelaten en het tegensprekelijke verdoezeld. De klemgereden practicus op zoek naar werkbare alternatieven is luisterbereid en de theoreticus op zoek naar een gehoor speelt daarop in. Op die manier ontstaat een dynamiek met grote theoretische tegenstellingen, die echter uitmonden in weinig van elkaar verschillende praktische oplossingen.

Marktmechanisme

Het belang dat de theorie toekent aan het marktmechanisme als ordeningsprincipe voor het economisch verkeer is een uitstekend voorbeeld van die slingerbeweging.

Het inzicht dat de toepassing van het marktmechanisme niet tot chaos of anarchie maar tot een doelmatige uitkomst kan leiden, domineert het liberale economische denken. De theoretisch verwachte resultaten en de feiten in de praktijk stemmen echter niet altijd overeen. Die discrepantie heeft verhinderd dat het ongebreidelde kapitalisme de dominante organisatievorm is geworden. Socialisten hebben immers altijd een wantrouwen gehad t.o.v. het marktmechanisme en hebben sociale correcties aangebracht. De communisten wezen het marktmechanisme ronduit af. Die afwijzing lag aan de oorsprong van de planeconomieën.

De ineenstorting van de planeconomieën in Oost-Europa heeft echter aangetoond dat het marktmechanis-

me superieur is wat de informatieverstrekking over de behoeften betreft. En in de gemengde economieën wijzen moeilijkheden in het beheer van de welvaartsstaat op het belang van de marktsector. De linkerzijde zit nu met levensgrote vragen: welke houding moet ze aannemen tegenover de rol van de markt om fundamentele socialistische waarden als solidariteit te realiseren?

Niet in alle gevallen is het antwoord duidelijk. Voor het probleem van de inkomensvorming lijkt mij wel een duidelijke keuze mogelijk. In de inkomensvorming blijft volgens mij een fundamenteel wantrouwen van de linkerzijde tegenover het marktmechanisme als tegenwicht tegen het fundamenteel optimisme van de rechterzijde verantwoord. Inkomenszekerheid kan niet door de markt worden gegarandeerd. Andere initiatieven dringen zich op. Socialisten bevinden zich hier op bekend terrein, want ze hebben zich van oudsher om de inkomensproblematiek bekommerd. Wel zullen ze de nodige inventiviteit aan de dag moeten leggen voor de praktische uitwerking van nieuwe initiatieven. In wat volgt doe ik alvast een aantal voorstellen.

Verbruiker of werknemer?

Er bestaat een fundamenteel conflict tussen de belangen van de burger als verbruiker en als werknemer. De markt dient de belangen van de burger als verbruiker. De concurrentie op de markt zorgt voor vernieuwing met voordelen voor de verbruiker en houdt de kostprijs laag. Een goed voorbeeld daarvan is de computer, die voor tekstverwerking de schrijfmachine heeft verdrongen. De pc biedt de gebruiker immers een beter produkt tegen een lage prijs.

De belangen van de burger als werknemer komen echter minder goed aan hun trekken in het marktsysteem. Ook hier lijkt concurrentie op het eerste zicht de ideale oplossing, maar het systeem vertoont een aantal verborgen gebreken. Om te beginnen schept ongebreidelde concurrentie armoede. Vervolgens vergroot concurrentie de inkomensonzekerheid. En ten slotte kan de markt geen oplossing aanbrengen voor een adequate bescherming tegen inkomensonzekerheid.

Ongelijke inkomensverdeling

'Arbeid naar vermogen en inkomen naar behoefte': dit door Marx voorgestelde model van inkomensverdeling blijft zijn aantrekkingskracht behouden. Het zou de allerbeste oplossing zijn, indien het inkomen volledig door het natuurlijk talent werd bepaald en de behoeften niet te beïnvloeden waren. Inderdaad, indien men onpartijdig moet kiezen voor een maatschappelijke ordening, zonder rekening te houden met de eigen positie, dan ligt de solidaire oplossing voor de hand: de renten van het natuurlijk talent worden wegbelast en de natuurlijke handicaps worden gecompenseerd.

Maar we leven nu eenmaal niet in een ideale werkelijkheid. Het natuurlijk talent wordt door scholing ontwikkeld. Het vergt inspanning om het te laten renderen. Zonder beloning verdwijnt de prikkel om het te ontplooiën. Evengoed ontnemt men bij volledige compensatie van handicaps de prikkel om hieraan te verhelpen. Ten slotte is het praktisch onmogelijk in iemands bijdrage het aandeel te onderscheiden van natuurlijk talent en eigen inzet. Inkomensongelijkheid wordt daarom algemeen aanvaard. De prijs die de maatschappij daarvoor betaalt, is een minimuminkomen voor de minstbedeelden met weinig of in de markt laag gewaardeerde talenten. Inkomensherverdeling om de bestaanszekerheid te waarborgen en zo de armoede te bestrijden is een eerste en algemeen aanvaarde correctie op het marktmechanisme in ontwikkelde landen zonder familiaal geïnspireerde solidaire netwerken.

In de praktijk zijn er twee alternatieven voor de armoedebestrijding. Sommigen verdedigen het individuele recht op een basisinkomen, dat aan de burger de keuze laat om al dan niet aan het arbeidsproces deel te nemen zonder in de armoede te vervallen. Anderen verdedigen de selectiviteit in de toekenning van het minimuminkomen. De eis tot arbeidsbereidheid, het onderzoek van de bestaansmiddelen en het betrekken van familiale solidariteit zijn selectiemechanismen die daar-

bij gehanteerd kunnen worden.

Het eerste alternatief heeft de grootste intellectuele aantrekkingskracht, maar het miskent het schaarsteprobleem: er is een beperkte bereidheid van de beterbedeelden om bij te dragen voor het bestaansminimum. Het tweede alternatief houdt daar wél rekening mee. Daarnaast heeft het niveau van het minimuminkomen een weerslag op het aantal trekkers van dat minimuminkomen. Vanuit dat oogpunt is het onbeperkte recht op een basisinkomen niet wenselijk. Selectiviteit in de toekenning van het minimuminkomen is verantwoord als men wil vermijden dat het minimuminkomen door het groot aantal trekkers tot een belachelijk laag bedrag vervalt. De moeilijkheden die men tegenwoordig ondervindt om binnen de sociale zekerheid de minima van de verzekerden te waarborgen tonen trouwens duidelijk aan dat de invoering van een universele uitkering problematisch is. Bovendien is het opvoeren van de hulp aan ontwikkelingslanden om zo een vitaal wereldminimum te helpen waarborgen belangrijker dan een universele uitkering in eigen land.

Een mogelijkheid om de tegenstelling tussen voor- en tegenstanders van de universele uitkering te verzoenen, zonder daarbij het schaarsteprobleem te verwaarlozen, lijkt mij dat men op zoek zou gaan naar nieuwe en minder stigmatiserende tussenvormen van selectiviteit bij de toekenning van het bestaansminimum.

Inkomensonzekerheid

Ook voor het probleem van de inkomenszekerheid heeft de economische wetenschap een goed klinkende theorie. De doelmatigheid van het marktmechanisme in de allocatie van de produktiefactoren wordt andermaal aangetoond in een voorspelbare omgeving. In een statische wereld zal de werknemer in de keuze van opleiding en beroep verschillende alternatieven overwegen. Indien in een bepaald alternatief de tewerkstelling tijdelijk is, dan kan hij de kosten van omscholing naar en de verdienste in de daaropvolgende tewerkstelling berekenen, om na te gaan of de vergoeding in de tijdelijke baan voldoende is. In de werkelijkheid ziet het er ook deze keer anders uit. De marktvrage naar een bepaald beroep of een bepaalde ervaring is niet voorspelbaar. In dit geval moet de werknemer zich tegen het onbekende kunnen verzekeren. Daarbij zouden de beslissingen van de economische agenten de risico's niet mogen beïnvloeden. Dat is nu precies waar de markt faalt. De concurrentie verhoogt wel degelijk de risico's, terwijl de mogelijkhe-

den om zich op de markt tegen inkomensonzekerheid te verzekeren beperkt zijn.

Concurrentie als oorzaak van inkomensonzekerheid

Technologische verbeteringen met een kostenverlagend of kwaliteitsverhogend karakter dragen veel bij tot de seculaire welvaartsverhoging. Maar de invoering van nieuwe produkten gebeurt te snel. Bij de invoering ervan houdt men geen rekening met het tewerkstellingsverlies voor de concurrerende sectoren.

De competitie in de sport is een goede illustratie van dit probleem. Iedere jongere met sporttalent droomt ervan een goedbetaalde sportman/vrouw te worden. Maar de sportloopbaan is een loterij. Velen hebben zwaar geïnvesteerd om in aanmerking te komen voor de prijzen die slechts aan enkelen worden toegekend. De verschillen in prestaties zijn gering. Voor sprinters bv. komt het erop aan op de honderd meter net één honderdste van een seconde sneller te zijn dan de tegenstander om het verschil te maken. Voor de oudere wielrenner (van een slordige dertig jaar) die in de tijd- of bergrit regelmatig twee minuten verliest ten opzichte van de winnaar, is het bekeken.

Deze sportvoorbeelden typeren de hedendaagse economische realiteit. Zoals in de sport, zijn geweldige inspanningen nodig om met nieuwe produkten in de gunst van de gebruiker te komen. Het doordringen van een produkt wordt sterk bepaald door allerlei marketingtechnieken. Dat marketing zo belangrijk is geworden bij de verkoop toont aan dat de voordelen voor de gebruiker gering zijn. Door het nieuwe produkt te kopen krijgt de gebruiker veeleer het gevoel erbij te horen, dan dat hij op een ingrijpende wijze zijn welvaart verbetert.

Het economische leven is daarom in vele gevallen een verplichte loterij (zie raster). Iedereen investeert in marketing, design, productieverbetering en andere activiteiten waarvan de gebruiker uiteindelijk niet veel beter wordt. Niemand kan het zich evenwel veroorloven afzijdig te blijven in de technologische wedloop, omdat hij dan op voorhand is uitgeteld. Soms slaagt men erin de concurrent voor te zijn en zijn marktaandeel te vergroten ten nadele van die concurrent.

De werknemers zijn het slachtoffer van deze roulette. Bij verlies ziet de concurrent zich immers vaak gedwongen tot inkrimping. En dat betekent veelal banen schrappen. In het beste geval houdt dat voor de werknemer een vroegtijdig einde van de loopbaan in.

Vooralsoudere werknemers worden aan de kant gezet bij het minste dat verkeerd loopt. Zoals in de sportloopbaan wordt de periode van het actieve leven waarin men op topniveau kan meedraaien verkort. Op vijftig jaar is men oud.

All pay auction

In de speltheorie staat het hierboven beschreven loterij-fenomeen bekend als de 'all pay auction'. Om aan de veiling deel te nemen, betaalt iedereen. Wie het hoogste bod doet, gaat met de pot lopen. Alle andere deelnemers verliezen hun inzet. Investeren in nieuwe produkten is een voorbeeld van een all pay auction. Maar ook lobbyen bij politici, of informatieverwerking over de vorming van de aandelenprijzen zijn er voorbeelden van. Niet deelnemen aan dergelijke spelen kan geen evenwicht opleveren, want dan gaat een tegenspeler voor een prikje met de prijs lopen. In het evenwicht maken de deelnemers kosten die gelijk zijn aan de verwachte prijs. Voor dit soort sociaal nutteloze activiteiten wordt een legertje hooggeschoolde specialisten ingezet.

De voordelen die men als gebruiker door de concurrentie verwerft, verliest men dus als werknemer. Men zou de vergelijking kunnen maken met iemand die jaarlijks zijn woning opnieuw inricht met kleine marginale verbeteringen. Onmiddellijk moet hij niets betalen, omdat hij zich nu het nieuwe produkt ongeveer tegen de prijs van het oude kan aanschaffen. Maar op lange termijn betaalt hij wél, hetzij als werknemer met het verlies van zijn job, hetzij als gebruiker voor de in de produkten verrekende kosten.

Inkomensverzekering

Niet alleen werkloosheid veroorzaakt inkomensverlies; ook ziekte, arbeidsongevallen en ouderdom kunnen een werknemer van zijn inkomen beroven. Het probleem van de inkomensonzekerheid heeft dus vele facetten. Om het op te lossen, kunnen wij eerst op zoek gaan naar de allerbeste oplossing, zoals we dat hierboven deden voor de inkomensverdeling [1].

Niet iedereen wordt terzelfdertijd door een risico getroffen. Op hetzelfde ogenblik zijn er mensen met en mensen zonder een inkomen. De ideale oplossing ligt voor de hand: diegenen met een inkomen staan een gedeelte af aan diegenen zonder inkomen. Maar zo makkelijk is het uiteraard weer niet. Iemand met een inkomen kan weigeren om een gedeelte van zijn inkomen af te staan. Vooraleer het risico toeslaat, moet dus van diegene met een inkomen een bijdrage gevraagd worden. Die bijdrage geeft recht op een uitkering als dat nodig is.

Zo betalen de werkenden aan de werklozen, en ontvangen de werkenden die bijgedragen hebben op hun beurt een uitkering als ze werkloos worden. Bij de pensioenen wordt het ontvangen bedrag groter met de lengte van het leven en betalen de kortlevenden aan de langlevenden. Deze transfers staan bekend als verzekering.

Naast dat verzekeringsprincipe is er in de sociale zekerheid ook nog het solidariteitsprincipe. Een verzekeringsbijdrage is verschillend van een bijdrage voor het bestaansminimum. In het laatste geval weten de meesten dat ze bijdragen zonder ooit te ontvangen en ontvangen men zonder ooit bijgedragen te hebben. Die solidariteitsbijdrage heeft dus het karakter van een belasting. Bij een verzekeringsbijdrage daarentegen staan de uitkeringen in verhouding tot de bijdragen. Hogere inkomens wensen een hogere bescherming en zijn ertoe bereid daarvoor meer bij te dragen. Dat wordt bv. duidelijk aangetoond door het succes van groepsverzekeringen, waarbij hogere inkomens voor een bijkomend pensioen bijdragen.

Het drie pijler-stelsel voor de sociale zekerheid, een voorstel van de VLD, is op dat onderscheid gefundeerd. In dit voorstel wordt het overheidsinitiatief beperkt tot de eerste pijler van de bestaanszekerheid, het minimuminkomen. Het privé-initiatief staat in voor de bovenminimale uitkeringen, die gefinancierd worden door verzekeringscontracten. De markt vult dus de twee andere pijlers van het stelsel in: de tweede pijler omvat de groepsinitiatieven en de derde pijler de individuele verzekeringen.

SP en CVP blijven uitgaan van het bestaande stelsel.

Om de huidige problemen in dat stelsel de baas te kunnen, verdedigen zij de selectiviteit in de uitkeringen. Een aantal voorstellen in het kader van het Globaal Plan zitten op die lijn. Door de selectiviteit willen de verdedigers ervan meer middelen vrijmaken voor de bestaanszekerheid. Ik moet erop wijzen dat zij uiteindelijk hetzelfde resultaat bekomen. Zij zijn er bv. voorstander van de hoge pensioenen af te toppen om de lage pensioenen te verhogen [2]. Als men dat principe tot het uiterste door drijft, wordt aan iedereen in de sociale zekerheid alleen nog een minimum uitgekeerd. De hogere inkomens zullen zich er dan toe verplicht zien hun verlangen naar inkomenszekerheid buiten de sociale zekerheid waar te maken.

Solidariteit met wederkerigheid

Een dergelijke afbouw van het wederkerigheids- of verzekeringsprincipe in de sociale zekerheid en de privatise-

ring van de sociale verzekering zal leiden tot een verarming. Privé-initiatieven kunnen immers alleen verzekerbare risico's dekken zonder collectieve component.

In de werkloosheid verandert het percentage van de werklozen op een niet te voorziene wijze. In de pensioensector en de sector arbeidsongevallen is de koopkracht van een uitkering niet te voorspellen. Verzekeringsondernemingen zullen deze risico's niet verzekeren. Er zijn in het verleden nog pogingen gedaan om dat wel te doen. De geschiedenis leert dat dergelijke privé-initiatieven riskant zijn. In de depressie van de jaren '30 gingen de werkloosheidskassen overkop. Het repartitiestelsel voor de pensioenen werd na de tweede wereldoorlog ingevoerd omwille van de ontwaarding van de privé-pensioenen door de oorlogsinflatie. En om een recenter voorbeeld aan te halen: in België zijn de verzekeraars nog steeds niet met een voorstel gekomen voor de afhankelijkheidsverzekering, hoewel daaraan een grote behoefte bestaat.

Overheidsinitiatieven verhogen de mogelijkheid tot solidariteit door onvoorziene tekorten goed te maken door een verhoging van de belastingen of de overheids-schuld. Die tekorten worden achteraf of vooraf gedicht door onvoorziene overschotten. Het wezenlijke kenmerk van de sociale zekerheid is dat alle groepen worden aangesproken om de last van collectieve schokken beter te verdelen. Dat waarborgt solidariteit tussen het gedeelte van de bevolking met inkomen en het gedeelte zonder inkomen, zelfs als de verhouding tussen beide verandert met de conjunctuur. Het waarborgt ook solidariteit tussen generaties, waarbij de actieven in goede tijden hun welvaart delen met de inactieven, in ruil voor gezamenlijke inlevering in slechte tijden. Deze verhoogde solidariteit onderscheidt de sociale zekerheid van privé-initiatieven. De concurrentie laat niet toe dat het privé-initiatief tekorten maakt die later door verhoogde premies worden gedekt. Immers, nieuwe initiatieven die niet door de verliezen zijn bezwaard kunnen zonder premieverhoging de contracten overnemen.

Uiteraard staat het de overheid niet vrij om zomaar met bijpassingen te goochelen. De ervaring leert dat de vrijheid van de overheid om tekorten aan te gaan juist aan strenge voorwaarden moet worden verbonden. Anders komt het evenwicht tussen het verzekeringsprincipe en het solidariteitsprincipe op de helling te staan. De hogere inkomens zullen er immers alleen toe bereid zijn meer pensioenbijdrage te betalen in de sociale zekerheid, indien zij het overheidsinitiatief kunnen vertrou-

wen. Zoals de overheid het vertrouwen van de belegger zou verliezen bij de repudiëring of een verlaging van de interestvoeten op de overheidsschuld, zo zal zij ook de discipline moeten opbrengen om klaar omschreven doelstellingen na te komen om de verdere bijdragen veilig te stellen.

Rampenfonds

Discriminatie tegenover verzekerden met slechte karakteristieken is eigen aan privé-verzekeringen. Bij overheidsinitiatieven kan men die discriminatie bewust uitsluiten.

De recente overstromingen zijn een goed voorbeeld om dat te illustreren. Bij privé-verzekering tegen overstroming zullen alleen de eigenaars van woningen die dicht bij waterlopen met overstromingsgevaar liggen, voor de kosten moeten instaan. Eigenaars van woningen zonder overstromingsgevaar verzekeren zich immers niet en betalen dus geen premie. Verzekering via het collectief georganiseerde rampenfonds daarentegen verplicht alle burgers om bij te dragen tot de schadeloosstelling van de slachtoffers van een natuurramp. De wateroverlast van de voorbije jaarwende heeft duidelijk gemaakt dat de slachtoffers de tussenkomst van de nationale solidariteit in hun geval gerechtvaardigd vonden.

Het zou interessant zijn na te gaan of dit staal van de bevolking ook de solidariteit in bijvoorbeeld de werkloosheid zou goedkeuren.

Het is niet denkbeeldig dat sommigen in dit geval zouden wijzen op de eigen verantwoordelijkheid van de werkloze voor zijn toestand. Daarbij zouden zij vergeten dat zijzelf door dicht bij een stroom te gaan wonen, het risico hebben gelopen waarvan zij het slachtoffer zijn geworden.

Het invoeren van het wederkerigheidsprincipe in de sociale zekerheid, althans voor de bovenminimale uitkeringen, met wel omschreven aan bijdragen verbonden individuele rechten, is één vorm van discipline. Die wederkerigheid is er ook bij privatisering. Toch is het beter de bovenminimale uitkeringen niet uit handen te geven voor een verwaterd alternatief, en zelf de technieken van de verzekering te gebruiken, mits het inbouwen van een verhoogde solidariteit (zie raster). Verder moet er een termijn vooropgesteld worden waarop er een evenwicht moet zijn tussen bijdragen en uitkeringen. Dat is de tweede vorm van discipline.

Illusies en boerenbedrog

Sommige van de voordelen van privatisering zijn schijnvoordelen.

De bewering dat door kapitalisering van de pensioenfondsen worden vrijgemaakt voor investeringen is

bedrog. Dat kan alleen als de generaties met onvolledige loopbaan in het nieuwe stelsel geslactofferd wordt. Anders moeten de pensioenen van die generaties worden gefinancierd via de uitgifte van obligaties die door de nieuwe pensioenfondsen worden opgenomen. In dat geval verandert er niets.

De patronale hoop dat de bruto-loonkosten zullen verlagen door het afslanken van de sociale zekerheid is een waanbeeld. De loontrekkenden zullen dan zelf naar alternatieven voor inkomensverzekering moeten zoeken en daarvoor een hoger netto-loon eisen. De sociale dumping van ontwikkelingslanden die als argument in de patronale eisen voor loonkostverlaging wordt aangehaald is trouwens een drogreden. De informele sociale zekerheid weegt immers even zwaar op de actieve bevolking in de ontwikkelingslanden.

Besluit

Een toepassing van het principe dat uitkeringen moeten beschouwd worden als een individueel recht heeft uiteraard repercussies op geheel van het sociale zekerheidsstelsel. Zullen daardoor nog voldoende middelen overblijven voor de strijd tegen de armoede? Mijsz inziens zijn de twee objectieven van de sociale zekerheid, de bestaanszekerheid en de inkomenszekerheid complementair in plaats van concurrentieel.

In de bestrijding van de armoede is selectiviteit verantwoord omwille van de beperkte middelen. In de uitkeringsstelsels is selectiviteit dat niet. Selectiviteit in die stelsels biedt bovendien geen bijkomende mogelijkheden tot armoedebestrijding. Integendeel, door de verwaarlozing van het wederkerigheidskarakter gaan de middelgrote en hogere inkomens de sociale zekerheid meer en meer ervaren als een belasting, die ze dan zullen proberen te ontwijken. De laatste stap in de versterking van de wederkerigheid waren bovenminimale uitkeringen in de werkloosheid. Deze stap werd gevolgd door het afschaffen van de bijdrageplafonds zonder aanpassing van de uitkeringen. De recente voorstellen in het kader van het globaal plan om de tekorten weg te werken door ook voor de uitkeringen selectiviteit in te voeren, zullen die tendens nog versterken.

Ikzelf ben dus tegenstander van een aftopping van de hogere pensioenen. Om de hoge pensioenen te blijven behouden - zoals trouwens voor alle bovenminimale uitkeringen - is een beroep op de algemene solidariteit niet verantwoord. Dat hoeft ook niet. Want indien men zeker weet dat een hogere bijdrage ook zal leiden tot een

hogere uitkering, dan zal er een bereidheid gevonden worden om voor het hoge pensioen te betalen. Deze bereidheid zal blijven bestaan met een inlevering van hogere inkomens in crisis, indien hun in ruil daarvoor bij sterke groei een evenredige welvaartsaanpassing wordt toegekend.

Om dit objectief te kunnen realiseren, moet de sociale zekerheid de uitdaging aannemen van hen die zweren bij het marktmechanisme, door premies aan te rekenen die overeenstemmen met het aanwezige risico [3].

Tegelijkertijd ben ik voorstander van een verhoging van het bestaansminimum. Dat zal echter moeilijker te realiseren zijn, omdat het alleen kan via een belastingverhoging. En vermits de betaling van die belasting niet gekoppeld is aan individuele rechten in de armoedebestrijding, is dat niet zo evident.

Veel van de recente initiatieven gaan dus niet de goede richting uit. Tenzij men het geweer terug van schouder verandert zal de sociale zekerheid verschrompelen tot de eerste trap. Van de privé-sector mag men

alleen alternatieven met bovenminimale uitkeringen verwachten in de pensioensector en dan zonder bescherming van de koopkracht. Daarbuiten blijft een heel terrein van mogelijkheden braak liggen waarop de vrije markt niets kan laten groeien.

- [1] Naast de sociale zekerheid kan de arbeidswetgeving de inkomensonzekerheid verminderen. Afdankingsvergoedingen zijn een voorbeeld daarvan.
- [2] Dat kan slechts éénmaal gebeuren, omdat de hogere inkomens in een dergelijk systeem niet langer zullen bijdragen, maar voor privé-initiatieven zullen kiezen.
- [3] De beheersing van de sociale risico's door het bestrijden van oneigenlijk gebruik of misbruik van de sociale uitkeringen is een andere noodzaak die de mogelijkheden tot verzekering beperkt. Zoals in de privé-verzekering zijn bij de sociale risico's aftrekken of bonus-malus-systemen verantwoord. Die hoeven niet noodzakelijk alléén op de werknemers te slaan, maar kunnen zeker ook toegepast worden op de werkgevers, die bijvoorbeeld door afdanking mee verantwoordelijk zijn voor de werkloosheid. Discriminatie voor aspecten waarvoor men niet verantwoordelijk is, zouden daarentegen niet tot zwaardere premies mogen leiden.